

Gerard Kramer

Zakelijke termen in de brief aan Filemon

WoordStudie

Filemon

Paulus' brief aan Filemon is duidelijk een persoonlijke brief. Weliswaar is de brief ook aan andere, met name genoemde gelovigen gericht – ook aan de gemeente die in Filemons huis samenkomt –, maar degene die steeds rechtstreeks aangesproken wordt, is Filemon. Juist in zo'n brief verwachten we geen zakelijk taalgebruik. Of toch? Het gaat immers over een slaaf voor wie Paulus opkomt. Een slaaf, Onesimus, die tot bekering is gekomen, maar van wie de apostel zich realiseert dat deze voor zijn meester Filemon ook – en tot op het schrijven van deze brief zelfs uitsluitend – van economisch belang is. Dit zal meegespeeld hebben bij Paulus' woordkeus, die juist in deze brief af en toe zakelijk en sterk economisch getint is – zelfs in behoorlijk persoonlijke passages.

Partner

In vers 17 van de brief aan Filemon schrijft Paulus: 'Als u mij dus voor [uw] deelgenoot houdt'. Het woord 'deelgenoot' (Gr. *koinoonos*) kan de betekenis hebben van 'zakelijke partner' (Luc. 5:10). Paulus heeft Filemon echter in vers 1 als 'medearbeider' oftewel 'collega' aangeduid; zie beide woorden in 2 Korintiërs 8:23, waar Titus wordt aangeduid als Paulus' deelgenoot en medearbeider. Het woord is verwant met 'gemeenschap' in Filemon vers 6. Daar ging het om Filemons gemeenschap in het geloof. Paulus lijkt Filemon hier dus aan te spreken op diens waardering voor Paulus als medechristen en als werker voor de Heer, dus als collega van hemzelf.

Schuld

Paulus houdt er in vers 18 rekening mee dat de verstoorde relatie tussen Onesimus en Filemon iets te maken heeft met ontvreemd of verkeerd besteed geld. Het kan zijn dat Onesimus zijn meester 'iets schuldig is'. 'Schuldig zijn' (Gr. *ofeiloo*) is het normale woord voor het hebben van financiële schulden (zo o.a. in Matt. 18:28; Luc. 7:41).

Paulus verbindt daaraan een interessante opmerking over een heel andere soort schuld die Filemon op zijn beurt aan Paulus heeft. Hij schrijft namelijk: 'om u niet te zeggen dat u bovendien uzelf aan mij schuldig bent'. Letterlijk staat er. 'om u niet te zeggen dat u bovendien ook (of: zelfs; Gr. *kai*) uzelf aan mij schuldig bent'. Deze uitspraak betekent zoveel als: 'even afgezien van de bijzondere schuld die u daarnaast zelf nog bij mij hebt uitstaan, namelijk uzelf'. Met deze opmerking lijkt de apostel te bedoelen dat Filemon direct of indirect door Paulus' dienst tot bekering is gekomen en daarom een geestelijke schuld – en dus morele verplichtingen – aan Paulus heeft. De woorden 'om u niet te zeggen' zijn een fraai voorbeeld van de stijlfiguur van de *praeteritio* (= het voorbijgaan; 'nu ga ik er nog maar aan voorbij dat...'). Juist door iets belangrijks quasi-terloops te noemen of te zeggen dat men er niet op ingaat, krijgt zo'n punt extra nadruk.

Betalen

Paulus gaat in zijn pleidooi voor Onesimus zelfs zover dat hij over diens schuld aan Filemon schrijft: 'breng dat mij in rekening', of 'reken mij dat toe'. Dit werkwoord (Gr. *ellogao*, elders *ellogeo*) komt verder alleen in Romeinen 5:13 voor, maar wordt frequent gebruikt in papyri waarop economische transacties zijn vastgelegd.

De apostel staat garant voor de betaling, en hij schrijft: 'Ik, Paulus, heb het met mijn eigen hand geschreven, ik zal het betalen' (vs. 19). Uit deze woorden kan niet worden afgeleid of Paulus alleen deze toezegging of ook de rest van deze brief eigenhandig heeft geschreven (vgl. 1 Kor. 16:21; Gal. 6:11; Kol. 4:18; 2 Tess. 3:17). Het woordje 'ik' (Gr. *egoo*) staat apart uitgedrukt én vooraan, en heeft daardoor sterke nadruk. Even terzijde: deze hele zin vormt een prachtige illustratie van wat de Heer Jezus met onze schuld gedaan heeft!

Kennelijk beschikte Paulus op dit moment over een zekere welstand; zie voor zulke momenten in zijn leven Handelingen 24:26 (Felix hoopte van Paulus geld te ontvangen), en ook Handelingen 28:30 (Paulus woonde twee jaar in zijn eigen

huurwoning). Het hier door Paulus gebruikte woord voor 'betalen' (Gr. *apotinoō*) komt verder in het Nieuwe Testament niet voor, maar is in de papyri het normale woord voor het vereffenen van een schuld of het betalen van een schadevergoeding of boete.

Oude Sporen 2010

